

POMORSKI MUZEJ U DUBROVNIKU - JUČER, DANAS, SUTRA

ANICA KISIĆ □ Dubrovački muzeji, Pomorski muzej u Dubrovniku, Dubrovnik

“Probuđena nacionalna svijest potaknula je već krajem 19. stoljeća mnoge intelektualce na skupljanje predmeta kulturne baštine.”

OSNIVANJE I RAD POD UPRAVOM JAZU (DANAS HAZU)

Probuđena nacionalna svijest potaknula je već krajem 19. stoljeća mnoge intelektualce na skupljanje predmeta kulturne baštine. Dubrovački *Domorodni muzej*, čiju smo 130. obljetnicu nedavno obilježili, imao je u svom fundusu i pomorsku zbirku, a 1930-ih godina već je izrađen prijedlog za osnivanje samostalnoga Pomorskog muzeja.

Društvo DUB, koje je s ljubavlju čuvalo pomorsku baštinu, priredilo je u palači Sponza početkom 1941. za ono doba velebnu izložbu *Dubrovačko pomorstvo kroz vjekove*. Odbor uglednih dubrovačkih kapetana i intelektualaca predstavio je na izložbi 655 predmeta, slika brodova, maketa i sl., koje su posudili iz privatnih zbirki i crkava. Nakana je bila da otkupima i poticanjem na darivanje povećaju fondus za novi Pomorski muzej. U tome ih je omeo Drugi svjetski rat. S vremenom su predmeti vraćeni crkvama i vlasnicima, ali ih je ipak mnogo darovano, pohranjeno ili prodano Muzeju, što je znatno obogatilo fondus.

Inicijativom *Jadranskog instituta JAZU* u Zagrebu (danas HAZU) ostvarena je 1949. davna zamisao da se u Dubrovniku osnuje samostalni Pomorski muzej povijesnog usmjerenja, koji od 1951. preuzima I. Razred za društvene znanosti JAZU, a od 1952. smješten je trajno na I. katu Tvrdave sv. Ivana.

Konačni smještaj Muzeja u tvrđavu u gradskoj luci, koju posjetitelj vidi s prozora i terase Muzeja, a koja i danas ima sve tipične obrise kao i na prikazu luke na ruci zaštitnika Dubrovnika sv. Vlaha s triptiha N. Božidarevića, oko 1500., daje Muzeju posebnu ambijentalnu vrijednost i dodatnu kvalitetu doživljaja spoja prošlosti i sadašnjosti.

Pedesetih godina upravitelj Muzeja postaje Josip Luetić, koji je zaslužan da se Pomorski muzej od početka uspješno razvijao u muzeološkom, istraživačkom i znanstvenom smjeru.

Kao institucija bivšeg JAZU (danas HAZU), Pomorski muzej imao je specifičan razvoj i zadatke. Slijedeći osnovni muzeološki zadatak skupljanja, obrade i izlaganja muzejske građe, Muzej je radio na tematskoj strukturi postava, pa je on 1967. skromnim intervencijama osuvremenjen. Predmeti su se otkupljivali ili dolazili u Muzej darovanjem, mnogo češće nego danas, inventirali su se, stvarala se fototeka, hemeroteka i sl. Istodobno, kao dio institucije kojoj je znanstveni rad glavna zadaća, Muzej je dobio naziv Zavod za povijesna istraživanja pomorstva južne Dalmacije (Pomorski muzej) JAZU. Od djelatnika Muzeja (dr. Josipa Luetića, a od 1965. i mr. Anice Kisić) tražilo se i napredovanje u znanstvenom zvanju. Od 1954. do 1967. Muzej je objavio pet knjiga *Građe za pomorsku povijest Dubrovnika*. Usto ima bogatu knjižnicu s više od 10.000 svezaka. Radi objedinjavanja svojih ustanova, tadašnji je JAZU 1977. Pomorski muzej pripojio Zavodu za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU.

Od 1972., u suradnji s tadašnjim Republičkim zavodom za zaštitu kulturne baštine u Zagrebu, Pomorski muzej preuzima sva podmorska istraživanja na više nalazišta brodoloma pretežito kasne antike (Mljet: uvala Sobra, Polače, Glavat, razna rekognosciranja) te za taj muzej osobito vrijedna istraživanja potonuloga dubrovačkog broda iz 16. stoljeća u uvali Suđurađ na Šipanu i na lokalitetu potonulog broda na Drevinama s početka 18. stoljeća.

Godine 1979. Dubrovnik je pogodio razorni potres koji je ošteti Tvrdavu sv. Ivana u svodnoj konstrukciji i zidovima. Sav fondus i biblioteka bili su spakirani i preseljeni (pod nadzorom mr. A. Kisić na razne lokacije prostora JAZU i franjevačkog samostana). Arhivska građa koja se čuvala u Muzeju predana je Državnom arhivu u

sl.1-2. Pomorski muzej u Dubrovniku smješten je u tvrđavi sv. Ivana

Dubrovniku, kamo po zakonu i pripada.

Radovi na obnovi Tvrđave sv. Ivana trajali su od lipnja 1982. do studenog 1985. (nakon umirovljenja dr. J. Luetića 1984. voditelj Muzeja postala je mr. A. Kisić). Općinskom odlukom u rujnu 1984. Pomorskomu muzeju oduzet je dio I. kata Tvrđave sv. Ivana i dodijeljen Biološkomu zavodu, a Muzej je dobio II. kat Tvrđave.

Mr. Anica Kisić tematski je osmislila i izradila sinopsis za novi, prošireni i osuvremenjeni postav Pomorskog muzeja, a likovni postav osmislio je akad. slikar dr. Mladen Pejaković. Postav se dijeli na tri odjela.

□ Od kasne antike do pada Dubrovačke Republike (I.kat) - tematske su cjeline: *Kasna antika (podmorska istraživanja)*, *Prve vijesti o gradu*, *Procvat pomorskih veza i trgovački ugovori u 12. i 13. stoljeću*, *Razvoj gradske luke*, *brodogradnja (15. i 16. stoljeće)*, *Procvat pomorstva u 15. i 16. stoljeću*, *Galijun*, *Pomorsko-trgovački putovi u 16. stoljeću*, *Rasprostranjenost dubrovačkih konzulata*, *Doprinos dubrovačkih znanstvenika pomorstvu od 16. do 18. stoljeća*, *Najpoznatiji pomorci* i sl. Neke od tih tema prvi su put istaknute.

□ Pomorstvo dubrovačkog kraja u 19. stoljeću (dio II. kata) - tematske su cjeline: *Napoleonova uprava i početak austrijske uprave (stagnacija pomorstva u prvoj polovici 19. stoljeća)*, *Obnova brodogradnje, pomorsko školstvo*, *Dubrovačko pomorsko društvo*, *Pelješko pomorsko društvo*, *Početak parobrodarstva*.

□ Pomorstvo dubrovačkog kraja u 20. stoljeću (dio II. kata) - tematske su cjeline: *Prva parobrodarska dioničarska društva*, *Dubrovačka parobrodarska plovidba (kasnije Dubrovačka plovidba)*, *Udio našeg iseljništva u pomorstvu*, *Pomorstvo između dva rata*, *Štete u pomorstvu u Drugome svjetskom ratu*, *Atlantska plovidba*.

Nakon Domovinskog rata dodana je tema: *Razaranje gradske luke i luke Gruž u Domovinskom ratu*.

Unatoč propustima i pogreškama u građevnoj sanaciji Tvrđave sv. Ivana, u kojoj posljedice prodora vlage i danas osjećamo, moglo bi se reći da je rezultat obnove samoga muzejskog postava bio uspješan, ponajprije

zbog boljih financijske mogućnosti. Velikom upornošću uspjeli smo postići da se konzervira, restaurira ili samo očisti više od 300 predmeta, snimi veći broj originalnih dokumenata i predmeta, izradi novi deplijan-vodič i legende, police za biblioteku, ormari za čuvanje sitnih predmeta i sl. Muzej je svečano otvoren u jesen 1986.

S obzirom na to da je JAZU isključivo znanstvena institucija, da bi se rasteretio održavanja mnoge pokretne i nepokretne imovine u njegovu vlasništvu diljem Hrvatske, Predsjedništvo JAZU odlučilo je u listopadu 1987. da "inventar novog Pomorskog muzeja ustupi na korištenje Skupštini općine Dubrovnik, kao zasebne cjeline Pomorskog muzeja u sklopu Dubrovačkog muzeja". Mr. A. Kisić prihvatila je mjesto voditeljice Pomorskog muzeja.

POMORSKI MUZEJ U SASTAVU DUBROVAČKIH MUZEJA

Za vrijeme Domovinskog rata fundus originala bio je spakiran u metalne sanduke i pohranjen u najzaštićeniji dio I. kata Tvrđave. Na Tvrđavu sv. Ivana pao je velik broj granata, a neke su zamalo promašile prozore i prouzročile štetu.

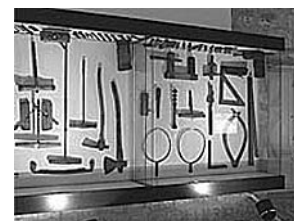
U novim radnim uvjetima posljednjih petnaestak godina u statusu "ustrojbene jedinice" glomazne zajednice od šest muzeja, od kojih svaki ima brojne nagomilane vitalne probleme rješavanja postava, depoa, radnih prostora i sl., rad je sve teži.

Osim osnovne djelatnosti skupljanja, obrade i izlaganja muzejske građe, rad u Pomorskom muzeju obuhvaća još nekoliko zadataka.

□ **Stručni i znanstveni istraživački rad i uključivanje u srodna interdisciplinarna istraživanja u Hrvatskoj.** Nadovezujući se na znanstvenu aktivnost i ostavštinu dr. Josipa Luetića, mr. Anica Kisić bavi se pomorskom ikonografijom i pomorskim zavjetnim slikama na Jadranu (knjiga *Ex voto Adriatico-zavjetne slike hrvatskih pomoraca*, Zagreb, 2001.), pomorskom kartografijom, brodogradnjom, a znanstveno je objavila sve istražene podmorske lokalitete. Kustos Đivo Bašić, povjesničar i arheolog, zaposlen 1994., primarno istražuje temu *Pomorstvo Dubrovačke Republike od rusko-turskog rata do pada Republike*, te druge manje teme.

Godine 1989. započela je suradnja Pomorskog muzeja s grupom stručnjaka koji su kasnije osnovali udruhu *Ars Halieutica* koja radi na interdisciplinarnom projektu *Baština drvene brodogradnje u Hrvatskoj*. U projektu sudjeluju povjesničari i arheolozi, inženjeri brodogradnje i jezikoslovci iz Zagreba, Zadra i Splita. Svrha projekta je da se očiste istraživanja pomorskoga kulturnog naslijeđa proširi istraživanjem materijalne kulture (plovila, brodograđevni, ribarski i drugi artefakti), ali i one nematerijalne, duhovne kulture (politehnička znanja, vještine, usmena književnost i dr.) brodograditelja, pomoraca, ribara i drugih sudionika naše pomorske prošlosti.

Razumljivo je da su istraživanja najuspješnija na tradicionalnim obalnim jadranskim plovilima (primjerice na gajeti falkuši) o kojima još uvijek ima materijalnih ostataka i usmene predaje. Pojedinci (posebice je dragocjen rad

sl.3-6. Pomorski muzej, Dubrovnik, stalni postav.

ing. brodogradnje prof. dr. Velimira Salamona i Miroslava Fabijanića) rade i na istraživanju oblika starijih tipova dubrovačkih trgovačkih brodova 16. i 17. stoljeća, a Pomorski muzej daje im potporu uputama o likovnome materijalu i pisanoj građi (brodograditeljski ugovori, djela iz 18. i 19. stoljeća u fundusu naše biblioteke, upute i nabava kopija rijetkih teoretskih djela o brodogradnji od 16. do 18. stoljeća i sl.).

Suradnja na projektu *Baština drvene brodogradnje u Hrvatskoj* rezultirala je i uspješnom istoimenom izložbom te izdanjem zbornika *Iskustvo broda* na hrvatskome i engleskom jeziku.

▫ **Izložbe.** Premda je Pomorski muzej i u sklopu JAZU napravio nekoliko zapaženih manjih izložbi, od 1987. godine, osim sudjelovanja na više skupnih izložbi, Muzej je priredio i 11 samostalnih izložbi, od kojih su neke gostovale u Hrvatskoj i inozemstvu. Autorica izložbi je mr. Anica Kisić, jer je do 1994. bila jedina stručna djelatnica u Pomorskom muzeju (*Dubrovački brodovi na zavjetnim slikama*, 1987., Dubrovnik i Zagreb; *Obala Hrvatske na geografskim i pomorskim kartama od 16. do 19. stoljeća*, 1988., Dubrovnik; *Slučaj broda X*, 1988., Zagreb, suautor prof. dr. Slobodan P. Novak; *Brodograđevna tradicija u Dubrovniku*, 1990., Dubrovnik; Hrvatski paviljon na Expou 92., Genova, 1992. (u povodu 500. obljetnice Kolumbova otkrića Amerike); *Dubrovnik i Novi svijet-Amerike*, 1993., Dubrovnik; *Baština drvene brodogradnje u Hrvatskoj*, suautor prof. dr. V. Salamon, 1994.- Dubrovnik, Betina, Split, Rijeka, Zagreb, 1995.- Lisabon (Torre de Belem, dopunjena izložba), Hamburg, 1998. ponovno u Dubrovniku, dopunjena; *Posljednji dubrovački i pelješki jedrenjaci (slikar B. Ivanković)*, Dubrovnik, 1996.; *Brodovi u vitrinama*, Dubrovnik, 1996.; *Modeli brodova (brodovi brodomaketara Argosy)*, Dubrovnik, 1998.; *Antički brod u podmorju Mljeta*, Dubrovnik, 2000., Šibenik, 2001., Zagreb i Zadar, 2002., Pula i Umag, 2003., Rijeka, 2005.

▫ **Prezentacija Pomorskog muzeja izvan Hrvatske, poglavito na Mediteranu.** Od 1998. Pomorski muzej član je AMMM (Association Mediterranean Maritime Museums) ▫ Udruga Mediteranskih Pomorskih muzeja).

▫ Nakon Domovinskog rata voditeljica mr. Anica Kisić prisustvovala je inozemnim skupovima pomorskih muzeja (*Forum for the Debate on the Maritime Heritage on the Mediterranean*), obvezatno s tematskim izlaganjem. Teme pojedinog skupa podijeljene su u različite sekcije, primjerice na očuvanje drvene brodogradnje, podmorska arheološka istraživanja, pomorsku povijest, rad s mladima i sl. Uočava se tendencija otvaranja djelatnosti muzeja prema vanjskim institucijama i uzajamna suradnja na projektima.

▫ Mr. A. Kisić sudjelovala je na *Forumu* u Gradu, Italija, 1996. (izlaganje *Naval Architecture od Dubrovnik*, tiskano u zborniku *Navi di legno*, Comune di Grado, 1998.), na Malti 1997. (izlaganje *Maritime relations between the Republic of Dubrovnik and Malta*, tiskano u *Journal of Mediterranean Studies*, University of Malta, 1999.).

▫ Uz potporu Međunarodnog središta hrvatskih sveučilišta u Dubrovniku, sljedeći, *V. forum* održan je u Dubrovniku 1998. (izlaganje *Proposal for the development of the Maritime Museum in Dubrovnik*). Značaj toga skupa bio je višestruk. Sudionici iz vodećih pomorskih muzeja na Mediteranu upoznali su Dubrovnik i Pomorski muzej i bili ugodno iznenađeni. Osvjedočili su se o dubrovačkoj pomorskoj baštini i značenju dubrovačkog pomorstva, koje je u povijesti bilo važna sastavnica mediteranskog pomorstva, o čemu su malo znali. Upravo je na dubrovačkom *V. forumu* utemeljena već pripremana udruga AMMM - Association of the Mediterranean Maritime Museums. Sjedište udruge je u Museu Maritim u Barceloni.

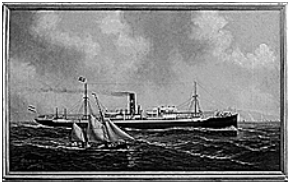
▫ *VII. forum* održan je u Ateni 2000. (izlaganje *The Greek colonization of Adriatic*, tiskano u zborniku *Mediterranean sea Routes*, Maritime museum of Greece, Atena, 2003.).

▫ U Barceloni su 2001. u kontinuitetu održana tri skupa: *Congress of European Maritime Museums*, *Congress of the Common European Maritime Heritage* i *VIII Forum of the Mediterranean Maritime Museums*. Tiskovnim materijalom (deplijanom-vodičem na engleskom jeziku i knjigom *Experience of the boat, Wooden Shipbuilding Heritage in Croatia*) te izlaganjem *The connection between the Dubrovnik Republic and Spain in 16th century* nastojali smo se što bolje predstaviti europskim kolegama.

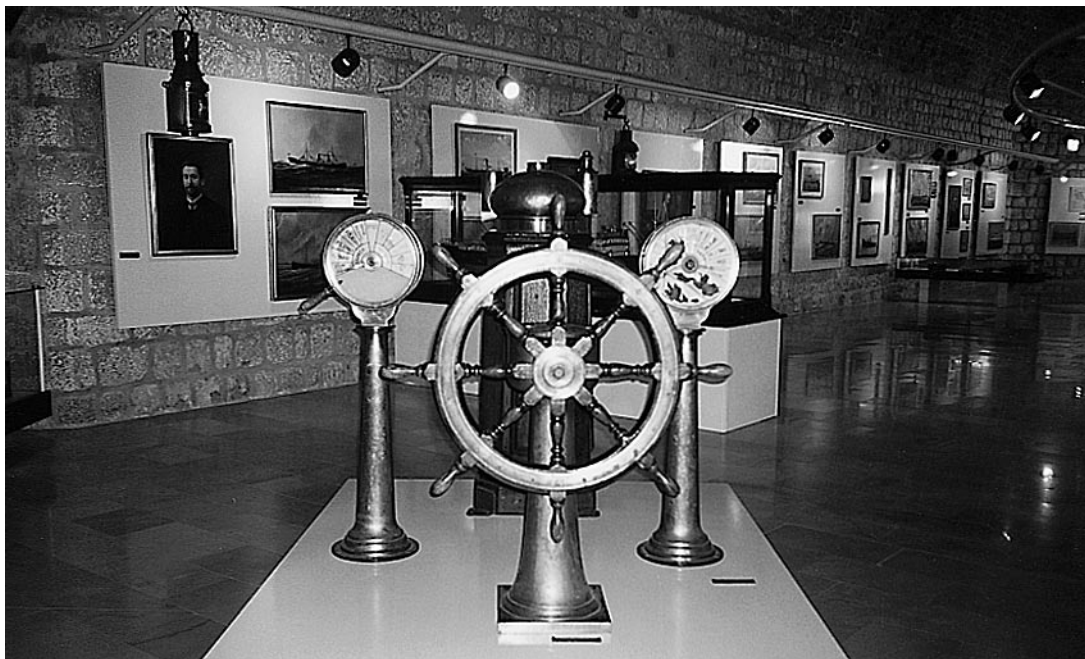
▫ Na skupu u Piranu 2002., uz *IX. forum* održan je i *XIth ICMM Triennial Congress*, odnosno skup Udruženja svjetskih pomorskih muzeja, podijeljen u više sekcija. U sklopu sekcije *Adriatic project A*. Kisić održala je referat *Maritime museums and collections on the Croatian coast and chances of their future presentation and prosperity*, a prof. Burdžlez izlaganje o razaranju pomorske baštine i gradske luke Dubrovnika u srpsko-crnogorskom napadu.

▫ Ostali *Forumi* održani su 2003. u Palermu (izlaganje *Significance of the old Harbour of Dubrovnik and its reconstruction*), ponovo u Barceloni 2004. (izlaganje *Legislation and practice in the protection of the Maritime Heritage*), na Malti 2005. (izlaganje *The War Galleys of Dubrovnik Republic*).

▫ Uključenje dubrovačkoga Pomorskog muzeja u rad na takvim skupovima, te međunarodna prezentacija i priznanje udruge *Ars Halieutica*, pridonijelo je da stručnjaci koji se u inozemstvu bave pomorskom baštinom više doznaju o bogatoj i značajnoj hrvatskoj i dubrovačkoj pomorskoj baštini, o kojoj se nedovoljno zna i nedovoljno objavljuje u inozemnim časopisima. Ostvareni su korisni kontakti, a dugoročnu korist vidimo u budućoj mogućoj potpori i uključivanju stranih istraživačkih projekata u neke hrvatske i, posebno, dubrovačke pomorske istraživačke projekte, što je sada otežano jer Hrvatska još nije član EU. Čak i unatoč tomu, Pomorski muzej bio je 2000. uključen, preko Hellenic Maritime Museuma iz Pireja, u *Raphael programm* na izradi CD-ROM-a *Atlas of traditional crafts from the Eastern Mediterranean, 18th -19th C.* (zajedno s Grčkom, Maltom, Italijom i Turskom).

sl.7-8. U fundusu Pomorskog muzeja u Dubrovniku nalaze se slike jedrenjaka i parobroda većine najpoznatijih slikara ovog žanra.

Nažalost, svijest o važnosti hrvatske pomorske baštine kao dijela mediteranske baštine bila je desetljećima zatirana i nije još potpuno zaživjela. Malobrojni dobivaju financijsku potporu i dolaze na takve skupove, a i Pomorski muzej u Dubrovniku dobiva sve slabiju potporu.

BUDUĆI RAZVOJ

Po raznovrsnosti i vrijednosti građe (oko 5.000 izložaka) prema ocjeni stranih muzealaca, pripadamo među značajnije pomorske muzeje Mediterana i dostojno predstavljamo pomorsku ostavštinu šire dubrovačke regije od antičkih vremena do najnovije povijesti. Uz Povijesno-pomorski muzej Hrvatskog primorja u Rijeci, dubrovački Pomorski muzej najbogatiji je takav muzej u Hrvatskoj.

Stoga držimo da prezentacija stalnog postava mora ići u korak s napretkom suvremene muzeologije: postav mora biti edukativan i prenijeti posjetiteljima autentičnu priču umjesto da se ograniči na puko izlaganje građe, a audio-vizualna sredstva pridonose da originalni predmet dobije novu vrijednost i zanimljivost u temi koja se može svestranije prikazati.

Za takav pristup prezentaciji potreban je veći prostor, koji nam je u Pomorskom muzeju nedostajao već i za postav iz 1986. Treba poraditi na novim zahtjevima glede opreme i informatizacije građe, na novim kriterijima konzervacije, čuvanja i deponiranja predmeta, što je zbog pomanjkanja prostora poseban problem svih dubrovačkih muzeja, pa tako i Pomorskog muzeja.

Držimo da Dubrovnik mora imati najreprezentativniji pomorski muzej u Hrvatskoj, a ne da se svede na lokalni provincijski muzej, jer pomorskoj baštini ovoga kraja nema premca u Hrvatskoj niti na Jadranu (osim Venecije). On ujedno mora biti i jedan od turističkih "proizvoda" i promocija Dubrovnika u svijetu.

Priljeno: . prosinca .

THE MARITIME MUSEUM IN DUBROVNIK - PAST, PRESENT AND FUTURE

The Dubrovnik Maritime Museum was established in 1941 following the organization by Dubrovnik Club of the exhibition entitled Dubrovnik and Sea Routes through Centuries.

Since 1949, the Museum had been run by JAZU (the Yugoslav Academy of Arts and Sciences), until in 1987 it became a part of the Dubrovnik Museum.

The Dubrovnik Maritime Museum is located in St. John's Castle at Mul which is one of the four largest town fortresses, whose construction started in the 14th century and has been rebuilt after the earthquake of 1979. The permanent display was opened in 1986. Ms Anica Kisić has determined the themes and made the detailed synopsis for the new extended and modernised setting of the Dubrovnik Maritime Museum and artistic design was made by academic painter Mladen Pejaković. The permanent display is divided into three main departments: From late Greek and Roman period to the Fall of the Dubrovnik Republic; Navigation of the Dubrovnik area in 19th century; Navigation of the Dubrovnik area in 20th century. The Dubrovnik Maritime Museum does not own as many objects as some great world maritime museums, but considering the variety and the worth of its exhibits, according to the evaluation of foreign museum experts, it belongs to more important Mediterranean maritime museums and meritoriously represents the maritime heritage of the wider Dubrovnik area from Greek and Roman times to the recent history. Beside the Rijeka History-Maritime Museum, it is the richest maritime museum in Croatia.

It consists of 5,000 exhibits owned by the Museum, which illustrate the naval history of Dubrovnik and the surrounding region. Among the exhibits are ship models dating back to the 17th, 18th and 19th centuries, as well as flags, cannons and other weapons, figureheads, nautical instruments, log books, various documents, and the like.

The Museum holds a valuable library containing many rare books and important archival materials.

sl.9-10. Pomorski muzej, Dubrovnik, stalni postav.